

מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף יא’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

לריב ברוך בענייני גמיה גרוס ע"ה
by Mr. & Mrs. Dany Gross

www.dafaweek.org

507-DAF-WEEK

info@dafaweek.org

בענין הדין של מחזיר גרושתו

מבואר בגמ' שיש דין של מחזיר גרושתו ויש מח' בגמ' אם הוא רק אחרי נישואין לשני או אפילו אחרי קידושין ודעת חכמים שאסור בכל אופנים וכן הופסק בשו"ע. אכן אם רק זינתה בינתיים מותרת לחזור. וברמ"א שם הביא משו"ת הרא"ש שדין זה אפילו אם הגירושין לא היה מעיקר הדין ורק מחמת קול עדיין יש חשש של שמא יאמרו שמחזיר גרושותו ולכן אסור. וכן פירש בחלקת מחוקק שם.

ובפתחי תשובה דן באשה שנתגרשה בגט הפסולה דרבנן וזינתה אם עדיין יש היתר השו"ע כיון שעכ"פ מדרבנן אינה גרושה והוי זנות ממש והביא מהברכי יוסף שהיא מותרת. והפוסקים חוקרים עוד אם נתגרשה אשה מנישואין אזרחיים [civil marriage] בלבד ונשא אח"כ לאחר כדת משה ונתגרשה ממנו אם מותרת לחזור לבעלה הראשון. ובמשנת יהושע הראיך הרבה בזה אם יש לדמותו לפסק הרמ"א הנ"ל אם לאו ע"ש.

ובמקום שיש היתר להחזיר גרושותו, איתא בחינוך שאינו רק מותר להחזירה אלא ראוי לעשות כן. וכן נפסק להלכה בשלחו העזר. שגור בפי האחרונים בשם השלחן העזר שלא רק שיש היתר להחזירה אלא שיש מצוה לחזירה. ובשלמה לצבי שם הראיך הרבה שמצוה [דהיינו ראוי לעשות כן] הובא רק בהחינוך ולא בשער מוני המצוה.

ואם יש להחמיר שלא ישא אשתו השניה כשמה הראשונה עיין בצוואות ריה"ח ובפוסקים שם.

- שו"ע אבה"ע סימן י' סעיף א'
- חלקת מחוקק שם ס"ק א'
- פתחי תשובה שם ס"ק א'
- ספר החינוך מצוה תקפ'
- שלחן העזר ח"א לד.
- שלמה לצבי שם
- משנת יהושע איסורין ונישואין ח"ב סימן לו
- צוואת ר' יהודה החסיד צו' ס"ק א'-ב'

חלקת מחוקק

אבן העזר

הלכות אישות

בית שמואל קעג

סימן קעג **סעיף א'** או ואפילו לא נתגרשה רק מכה קול בעלמא. ולומר בין מראשון בין משני. ואפילו היה הקול רק קול הנכרה שאין נכירה גט ע"פ הדקין, מ"מ אם נתגרשה אסורה להחזירנה, והשולל אינם יודעים שהגט היה לרומא דמילתא. וכי מימא יכירו, איכא דשמע בגט ולא שמע בהכרזה, כ"כ הרא"ש בשמונה כלל ל"ה [סי' י"ד] הביאו הב"י תמילת סימן זה. ועיין לקמן סימן מ"ו [סעיף ה'], ועיין לעיל סימן ו' סק"ג:

סימן י
איוו גרושה מותרת לחזור לבעלה
ובו ו' פעישים

א' אשה מגרשה את אשתו ואח"כ יזנה

א' מותרת לחזור לבעלה. והנה וכן אם זנתה עם הראשון ונתקדשה לשני וגירשה מותרת לחזור לראשון אפילו היה מיוחדת לו תמילה. (תשובת הרא"ש ב' כלל נ"ד ומהר"ם פאדוה סי' י"ט). א' אבל אם נתקדשה לאחר וגירשה או מת אסורה לחזור לראשון. (א"ב) ואפילו לא נתגרשה רק מכה קול בעלמא (הרא"ש כלל ל"ה ד'). ועיין לעיל סימן ו' (ה') ועיין לקמן סימן מ"ו סעיף ה'.

צינוגם ומקורות סימן י א' רמב"ם פ"א מגירושין ה"ג וטור. ב' לפנמו כלל נ"ג סי' ו'. ג' רמב"ם שם ה"ב וטור. ד' סי' י"ד. ה' סעיף א'. שנו"ס סימן י' ב' במהדרות רמ"א ד"ר נרפסה ההג"ה על סעיף א' בצדו, במהדרות שמו"ה וע"ב ומזהירות הנח"צ נרפסה ההג"ה זו להלן יחד עם ההג"ה שבסוף הסעיף.

עדר לחם

סימן י סעיף א' בסופו. ועיין סימן ק"ט וע"ש בעד דחם סעיף ו'. יצא קול שנתקדשה לאחד והכריחוהו קרובה לגרשה, ואח"כ נישאת לאחר ונתגרשה או שמת, אסורה לחזור לראשון. וביי בשם חשבת הרא"ש כלל ל"ה סי' י"ד. ועיין סימן ו' דין ו' ובעד דחם ס' ו' ובסימן י"ג דין ו' (בעד דחם) וסימן מ"ח דין ו' (ר"א) וא' בעד דחם.

נחלת צבי

ח' ונתן טעם, דלם אימא דמנה זו באנשים כנשים לא הוה שמיך כמיס מלנדר [בזה], ע"כ. ולפיך דלא דמ"ש שמי נשוי לאו דוקא אלא אפילו הוא יזמר:

סימן י סעיף א' א' ואח"כ זנתה מותרת לחזור לבעלה. וטעמה

משום דהויה ואישות כתיב בה. והיה דכמי [בדברים כ"ד ב'] והימה לאש אמר, דהיינו קדושין. אישות דכמי [שם שם ג' ד'] או כי ימות האש האחרון לא יוכל צעלה הראשון וגו', משמע דכמי"ג הוא דקאי צלא [יכול] [יכול], אכל מנה לא: ב' מותרת לחזור לראשון. כיון דלא קידשה, והמורה אמר [שם] לא [משום] לא [תשובה] ויכול בעלה הראשון אשר שלחה לשבו [לקמתה וגו']: ג' אבל אם נתקדשה לאחר וגירשה או מת פירוש, מן האירוסין, אסורה לחזור האולי דהויה כתיב בה דכמי והימה לאש אמר. וקאל [שם] דלמתי [נאשר] הוטמלה, חוקמה [במות י"א ע"ב] לטובה שנתמרה. ומתנו הוסי' [שם ד"ה לרבות], האולי דלא מסתבר למיקרי טומאה לנשואי גרושה כיון דבעלתה הימר הוא:

באר הגולה

סימן י סעיף א' א'. משנה סוטה י"ח ע"ב. ג' כתיבת יצמות דף י"א ע"ב וכחמיס. ג' פירוש, שאל עליה קול שנתקדשה.

דהויה ואישות כתיב. ופירש בהגהות מיימוני צ"ח [מגירושין אות ר'] מדלא מוקיף אף לרננא אלא כסוטה שזינתה מתח צעלה ע"ש: [ליקוט] המגשר כו'. כתב הר"ף [שם] משום דהויה ואישות כתיב בה. ולאזורה ממוס, דהא אלינא דר' יוסי בן ספר איתמר שם [בבמות י"א ע"ב], אכל מלאמי בהגהות מדריש שם, והא דמסיק אפילו ונאי לא דהויה ואישות כתיב בה, זו היא מדברי ר' יוסי, אכל ר"מ פירש בשם הגאון דהכי גרסינן, הנה על הגרושה אפילו ונאי אינה אסורה לבעלה שגישה, והיה ואישות כתיב בה, ע"כ. ולפ"ו אימא אפילו לרננא, וכן אמרין [בספ"ג] [בספ"ב] דסוטה י"ח ע"ב [שם] הכל מודים שאינו כו', וה סכלל כו', וההוא דפ"ק דמגילה [ט"ו ע"א] ממחילה צוננס כו'. ע"ש [ותוס' ט"ו א' ד"ה צננס] [בשם] כו'. ועיין תוס' ציננות ק"ח ב' ד"ה אלמא כו'. ע"כ: ב' וכן אמר כו'. שם ק"ח [נ"א] ממני, נתן לה גט כו' מותרת כו', אע"פ שהימה מיוחדת לו: ג' וגירשה או כו'. ממני [שם] ומפורש בבמות [בדברים כ"ד ד']: ד. ואפילו לא כו'. גיטין פ"ט ב' אכל מגרש שני כו':

באר היטב

צ"ד סימן קס"ג סעיף ב' דלף גלש חוששן אס מל צנו ראשון ושני וממו מממה מילה לא ימול השלישי, אפשר דגס הכא חוששין ללש הזה מלחר דממו שמיין נמימה אמת, ומכ"ס אס ממו ג' נשוי דלאר לנוש. וי"ש [שם] כתב דהתם נמילה השש הוא מתמת חלושת כמו ולא דמא להכא, ע"ש:

סימן י סעיף א' א'. לבעלה. דכמי והלכה והימה לאש אמר, הויה היינו קדושין ולא זנות. [ב"ש סק"א]: ב'. תחלה. דהיינו שהימה לו פילגש: ג'. קול בעלמא. עיין לעיל סימן ו' סק"ה מה שכתבתי שם בשם צ"ח ה"ל [שם] סעיף א' בהג"ה ד"ה אפילו:

ראש פינה - שו"ע

מותרת ע"ש, רק צ"ל וז"ו סוף פ"ב [ו' ע"א מדפי הרי"ף]. והנה מבואר שם בסוף פרק ב' ברש"י וז"ו וגם ברש"י פרק נערה [מ"ג ע"ב] בסוגיא דהשיאה וגרשה דע"כ הא ודאי דאם פ"א נתגרשה ופ"א נתאלמנה ודאי מותרת לכ"ע, ובה נדחה מ"ש בספר אר"ן צבי [סק"ח] דה"ל לשיטתו דס"ל מול גורם ע"ש, דא"כ גם בזה תיאסר. ונראה דר"ל כיון דע"כ למ"ד מעיין גורם אין מקום כלל לאסור אף ב' פעמים נתגרשה:

ראש פינה - עקבי הבית

שיך רק באשה ולא באיש שהיה אין חזקתה לה. וכמו ממחילה מדמסקין כמיס מזה שמע מינה דלן חש. ולאזורה אפשר לומר ע"ז דמינה הש"ס שמשאו כמה נשים לא היה שייך לזכר מזה, דלעו אס יהיו לו כמה נשים וימותו ג' יהא מחויב לגרש השאר. וגם אף שייך כלל לומר מזלו גורם שישכ בלא אשה שהיה יאשרו לו עוד נשים. אכל מה"ז שאחר חס רצונו גרשום אולי י"ל מזלו גורם שישכ בלא אשה, ולכן אולי יש מקום לזכר חז"מ. אף מתמת טעם הש"ס דפרקא לא שייך י"ש להלך:

עסק
סמדרות
חפ"ו וכה
במה"ק

לייב ברוך גרונר
By Mr. & Mrs. Davy Gross

קעד בית שמואל

אבן העזר

הלכות אישות

חלקת מחוקק

סעיף ב' א ונתקדשה לחרש. כ"כ הרמב"ם פ"א הלכות גירושין [הט"ח]. וכמו המגיד, חז"ל ושאמיקו נישואין לחרש לא יפו כמו מכה הפקה שגירש ונישאת ליואלו בו דלסור להחזירה, כן הוא בחרש. לפ"ז [לשטות דלא מיקנו חז"ל נישואין כמ"ש בזמין מ"ד [סעיף ב'] א"כ אם נישאת לפקה מותרת לבעלה שטות: (ד) מותרת לחזור. שם במגיד א"תא, כיון דנישואי חרש מדרבנן, לא מיקנו לו נישואין להורעת כחו של פקה. ומוה יט לנמוד לכל נישואין דרבנן, אם גירש הרשון שנישואיו מדרבנן הוא ונישאת לאחר, אסורה לראשון, אבל אם לראשון נישואין מדאורייתא וגירש, ונישאת לני נישואין שלו הם מדרבנן, אינו אסור על הראשון. וכל זה כשגירש הראשון, אבל אם לא גירש הראשון שנישואין שלו מדרבנן, אפילו שקדש אסורה מי שהקדושין שלו הם מדאורייתא, מותרת לראשון, ולא חיישין ככה"ג שמה יאמרו גירש לחלק זענין אחר [שלא יהיה סותר מ"ש בזמין ק"ה למ"ש בזמין מ"ד], וא"כ הדין הראשון של יממה צמי אב במקומו עומד [ודין אחד לו עם אשת פקה שנתגרשה וכו']:

ב ויחרש שגירש ברמיזה והלכה יונתקדשה לחרש אחר ואין צריך לומר לפקה אסורה לחזור לבעלה החרש. אבל אשתו של פקה שנתגרשה והלכה ונישאת לחרש ונתגרשה ב"ד מותרת לחזור לבעלה הפקה. (ועיין לקמן סימן קי"ט) אם מותר לדור עמה בחזר לאחר שגירשה).

ציונים ומקורות (ו) לשון הרמב"ם פ"א מגירושין הט"ח. (ז) סעיף ד'.

סעיף ב' ב מותרת לחזור לבעלה הפקה. (זה הוא לשון הרמב"ם פ"א מהלכות גירושין [הט"ח]). ולפי הענין שכמו המגיד משנה שמיין שאין נישואין כלום מן המורה [דלקמן סימן מ"ד סעיף א'] לא התמירו על הפקה הראשון, ה"ה יממה צמי אב שנישאת לאחר ונתגרשה מותרת לחזור לראשון, דאין גירוש דרבנן [כמבואר לקמן סימן ק"ה סעיף א'] אסרין על בעלה הראשון. וז"ל דגרע זה מגרשה שנתגרשה מכה קול זענלמא [דלעיל סעיף א'], דהא יסברו העולם שהיו גירושין גמורים, אבל בחזרה וקטנה הכל יודעים שאין כאן קדושין וגירושין מן המורה. ועיין לקמן סימן ק"ה סעיף כ"א [לענין קדושי קטנה], משמע לכאורה שהוא סותר למ"ש בזמין מ"ד

בדפוסים
מחוקקים
החלק

ביאור הגר"א

סעיף ב' ה. חרש כו'. ירושלמי פ"ד דיבמות הלכה א', ור"א שאל לרבי יומן אשמו של חרש ושל שטות אפילו אשם תלוי אין זה, מכיון דאם אמר אפילו אשם תלוי אין זה, נא אחר וקדשה נתפסו זה קדושין, גירשה מותרת להנשא לראשון, הלא היא דמי ר' חייא אשמו של חרש שגירשה חרש והלכה ונתקדשה [דברים כ"ד ד'], אשמו של פיקה שגירשה והלכה ונישאת לחרש או לפיקה, קורא אני עליה כו'. והוציא המגיד משנה ר"ה לגירסה מ"ש שם אשמו של חרש שהלך לו בעלה למדינת הים וצאו ואמרו לה מה לעשות, והלכה ונישאת לחרש או לפיקה, ואח"כ נא בעלה, תאלץ מה ומה, אשמו של פיקה שהלך לו בעלה למדינת הים וצאו ואמרו לה מה לעשות, והלכה ונישאת לחרש או לפיקה, הוין סברין ממנו יוצא חרש ויקיים הפיקה, ואמר עוד הוא צאלין קנטיאל, וס"ד מפני הגירושין מותרת לחזור לראשון, וא"כ לינא למיגר שמה יאמרו גירש זה כו', כמ"ש ברש"י פ"ד דיבמות [פ"ה ע"ב פ"ט ע"א], ועיין גר"א שם [ס"א א.]. ועיין ברמב"ם פ"ד מהלכות אישות הלכה ט', ונתעלם שם מהמפרשים הירושלמי הנ"ל: ו. ברמיזה כו'. כמ"ש ברש"י פ"ד דיבמות [ק"ב ע"ב]:

חשוב
על
המפרש
המורה
נחרי"ם

פתחי תשובה

הובא ראיות דמותת לחזור לבעלה, ע"ש באורך: סעיף ב' ב. מותרת לחזור. עיין ח"מ [נסק"ב] וכו"ש [סק"ד]. ועיין בזה בתשובת מהרש"ך [ח"א] סימן ל'. ובתשובת מהר"ט ח"א סימן י"א ובספר בית מאיר ובספר ישועות יעקב [פירוש הקצו] סק"ד:

ראש פינה - עקבי הבינה

סק"ג. חז"ל חתנו כו'. משום דמיקנו לו לכן לא יפה כחו, משא"כ שטות לא מיקנו לו מהקדש שיהיה יפה כחו ללא הוא אלא כמות. ומש"כ אח"י נישאת לפקה כו', וכו' נקט לכוונתו, ומכ"ש אם נישאת ליואלו זו: סק"ד. אבל אם להראשון כו'. כגון יממה צמי האב.

באר הגולה

סעיף ב' ג. רמב"ם פ"א מהלכות גירושין [הט"ח] מהירושלמי [ובמות פ"ד ד"א], וכפי גירסתו שהיא עיקר. הרב המגיד שם.

הובא ראיות דמותת לחזור לבעלה, ע"ש באורך: סעיף ב' ב. מותרת לחזור. עיין ח"מ [נסק"ב] וכו"ש [סק"ד]. ועיין בזה בתשובת מהרש"ך [ח"א] סימן ל'. ובתשובת מהר"ט ח"א סימן י"א ובספר בית מאיר ובספר ישועות יעקב [פירוש הקצו] סק"ד:

ראש פינה - חלקת השדה

סימן י סק"ב. יממה צמי האב כו'. היינו שקידש בתו וגירשה בעלה ועדיין היא קטנה, דלאביה אין רשות שוב לקדשה, והיא קטנה ומעשונה אינם כלום מהתורה, רק מדרבנן מהני בה קדושין, וא"כ אם נתקדשה וגירשה מותרת לראשון, דהרי קדושי הראשון היו מדאורייתא כיון שאביה קדשה, אין כח בשני לאוסרה עליו כמו כאן. סימן ק"ה סעיף כ"א כו'. בקטנה בת מיואן שעמדה עם בעלה והביאה ב' שערות ולא בעיל אח"כ, והלכה ונתקדשה לאחר וגירשוהו שני, לא יקיים ראשון שמה יאמרו החזיר גרושתו אחר שנתארסה. סימן מ"ד סעיף א' כו'. דאם בא פקה וקידש אשת חרש ונתן (ו) מתורת חרש בעלה ולא חיישין שמה יאמרו כו', וא"כ שני דינים אלו סותרים זה את זה, דהא התם גבי קטנה נמי קדושי ראשון מרובנן ואפ"ה חיישין שמה יאמרו. ואם באנו לחלק כו'. נראה דר"ל שנתאר דדוקא בשווא חרש שהמניעה מקדושי דאורייתא היא ממנו לפי שהוא חרש, בזה לא חיישין שמה יאמרו, דאף אם היה כן הכל יודעין שאין קדושי רק [מדרבנן], משא"כ התם בקטנה שהוא גדול ופקח, ואין הקדושין דרבנן רק בחמחה, חיישין, שהרי החשש הוא עליו שהוא החזיר גרושתו, אף שזהו דוחק. עוד י"ל כוונתו לחילוק שכתב הלחם משנה בהרמב"ם שם פ"ד הלכות אישות הלכה ט"ו, דשאני קטנה כיון דע"כ כשתגדלו יהיו קדושי תורה אף שיגדלו הקדושין בהדיה לכן יש לגזור ע"ש א"כ אפשר כו' ולהחלק דמייור כו'. ר"ל דחילוק זה שייך ג"כ לחלק [ב]יתומה קטנה מהדין דהכא דחרש שנשא אשת פקה שגירשה. ומיהו יש לחלק בענין אחר כו'. נראה דר"ל חילוק שכתב הבי"ש סק"ד. וכן מחלק שם הלחם משנה בסוף הדיבור וכן במשנה למלך שם ע"ש:

גליון מהרש"א

סימן י סעיף ב'. ואין צריך לומר לפקה. ולא דמי לסימן מ"ד וסעיף א' ועיין שם כ"ס סק"ד: ב"ש סק"ד. כיון דנישואי חרש מדרבנן. עיין גליון לקמן [סעיף ו'] וסעיף ט': שם. לכל נישואין דרבנן. לא כן דעת מהר"ט ח"א ס' י"א עלה ו' ע"ג משום קשות הב"ש כאלו סוף הדיבור. וע"כ מתקן דין חרש שאמר קדושין: שם. אבל אם לא גירש הראשון. כדלחם לקמן סימן מ"ד סעיף א'. ויש לפקח אם גירש אשה הראשון אחר שצבר קדושה השני, ר"ל דוקא בלא גירש כלל, דהסורה אסרה רק בגירש והיתה לאחר, אבל בלא גירש אף דהיתה לאחר לא אסרה המורה, אבל אם גירש, אף דהיתה לאחר לא היתה אסרה גירושין של מ"מ י"ל דלסור, דהא כחם הכסף משנה פ"א מגירושין ה"ד דלשה שנישאת מתת בעלה וצ"ל עליה בעלה א"כ, דלמי חייב תלמוד א"כ גירשה ובעלה א"כ, כיון דזה הלאו [מתוך] מן לא יוכל בעלה וכו' אמר א"כ הועמאה דהיי"ד ד' דלמרתין [ובמות י"א ע"ב] לרעות טוטה שנתמחה [ר"ל נבעלה], והיית דהמורה אסרה שאל גירשה בעלה, גם שנתקדשה לאחר או שנישאת אסרה לחזור לו, ומש"ה לא מנה הרמב"ם ללאו זה כיון שאשתו לאו כפני ענינו ע"ש, וא"כ י"ל כמו בדמותת ואח"כ גירשה אסורה, כן צריכה ליש אחר ואח"כ גירשה. אך צריך דין י"ל מנה נפשו, מדאורייתא אין קדושי ראשון כלום, ומרבנן מ"מ לא שתרע לנפשו קדושי ראשון קדושין, מילא לא שייך לומר דהיתה אשם

(יח) וזה שנהגו לכתוב והכל שריר וקיים בשיטה אחרונה מפני שהלשון אינו מעכב בשטר ואפי' אם לא נלמוד ממנו אין בכך כלום (יט) ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על המחק שכשר ואם תאמר מוחק וחוזר ומוחק אינו דומה וכו' (כ) ואמר רב שישא בריה דרב אידי בפרק הזהב דכתבינן בשטרות וקנינא מניה במנא דכשר למיקנייא ביה במנא לאפוקי מדרב ששת דאמר קונין בפירות דכשר לאפוקי מרשמואל דאמר קונין במוריקא. למקנייא לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה ורב ואיתימא רב אשי אמר דכשר למעוטי איסורי הנאה: ונוסח שטר חוקה כך היא. בפנינו אנו עדים התומי מטה וכו' נתן פלוני לפלוני מפתחות מקום פלוני שמכר לו כמו שכתוב וחתום בשטר המכירה שעשה שעדיו פלוני ופלוני ובפנינו אנו עדים אמר לו פלוני לפלוני כך חוק וקני ורבי פלוני הנזכר פתח ונעל בפנינו והחזיק בו חוקה גמורה ומה שהיה בזמן פלוני: נוסח שטר מכירת חוב אני פלוני מוכר לך פלוני שטר חוב פלוני שחייב לי פלוני שהוא מחזיק כך וכך ותזכה בו ובכל שעבודו בכח שטר זה ובמסירת השטר ואם אין השטר בידם מזכה אותו בה אנב ארבע אמות קרקע. וכל מלוה על פה אמרו ז"ל (קדושין מ"ח א') שאינה נקנית כי אם במעמד שלשתם וזה מתלת מילי שאמרו ז"ל (גיטין י"ד א' ב"ב קמ"ד א') שהן הלכתא בלא טעמא: נוסח שטר צוואה. אנו עדים התומי מטה נכנסנו אצל רבי פלוני לבקרו ומצאנוהו חולה ומוטל במטה ודבריו מכוונים בפיו ודעתו מיושב עליו להשיב על הן הן ועל לאו לאו ואמר לנו הרי אני חולה ומתיירא שמא אמות מחולי זה בבקשה מכם היו עדי צוואתי והריני מצוה בפניכם מחמת מיתה ונותן אני לבני פלוני כך וכך ולבני האחר כך וכך ולפלוני כן וכן. ואחר כל דבריו כותבין כל זה צוה בפנינו רבי פלוני הנזכר מחמת מיתה וידענו בבירור שמתוך אותו חולי נפטר לבית עולמו וחיים לנו ולכל ישראל הניח: נוסח שטר קיום כ"ד. במוטב תלתא כחדא הוינא כד הנפק שטרא דנא קדמנא אנחנא בי דינא דחתימין לתתא ואיתברר לנא חתימות ידא דסהדייא אלין דחתימן לעיל בשטרא דנא דהיא היא חתימות ידיהון ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי והרי הוא מאושר ומקויים וחותמין שמותיהן ויתר רובי פרטים היוצאים בענייני הגט ובשאר שטרות מבוארים במסכת הבנויה על זה והיא מסכת גיטין ובבא בתרא בפרק גט פשוט ובקצת מקומות בגמרא בפיוזור (א"ה קי"ט): ונוהגת מצות גיטין בכל מקום ובכל זמן והעובר על זה וגרש את אשתו ולא כתב לה הגט כמצות התורה וכענין שפירשו חכמים ז"ל ביטל עשה זה ועונשו גדול מאד לפי שדינה כאשת איש והוא מחזיק אותה כמגורשת ועונש אשת איש ידוע כי הוא מן העבירות היותר חמורות שבתורה: **תקפ) שנמנענו** מלהחזיר האשה אחר שגירשנוה ונשאת לאחר ודוקא נשאת או נתארסה אבל זנתה אחר שגירשה מותר להחזירה ועל זה נאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וזה ידבר אחר שגשאת לאחר כמו שאמר תחלה והלכה והיתה לאיש אחר דאילו קודם שתנשא מותר להחזירה וגם ראוי לעשות אם אינה רשעה:

שמלה

שלחן העזר

לצבי

דף

ונחו שניהם צהריון או צלילה וכיולא צזה רחוי לחוש שלא להקטל ציותר אכן ע"י צצרת חתים חלה"ע ס"י קל"ו צצריכות לחזק כשיטת הפוסקים דאפי"י צכה"ג אין חוששין כלל וכ"כ גם צלצוג חה"ע ס"ז ע"ש וע"י קו"ת ונהר"ם ח"צ ק"י קי"ע דלי"ש סנוחזק לקטלן ע"י וניה"ד ד' נקיס ולי"א לנול"א חשה וכעת ככל לפניו חשת אח ורול"ה ליצ"ס ונסי"כ צצריכות וזה ע"ש: (כו) לי"א וכו". ע"י צהלקי"ט ח"א ק"י קכ"ז צצשה סנות צעלה ח' וכשח"ת לצי

ר"ל אין חשש כלל (כו) לישא אחרת: **לב** (א) גרושה מותרת לחזור לבעלה דראשון וגם ראוי לעשות בן ואפילו (ב) זנתה אחר הגירושין ואפי"י בגמ' שד"י כשר רק מהזית ופסול מדרבנן וזינתה מותרת לחזור לבעלה חוץ ממי שגירש משום (ג) שם רע שיצא עלי' וכ"ש בגירשה (ד) בהסכמת ב"ד בכה"ג או גרשה שדוא איילונית

ס"הוא נוכח הקפדנים אשר ה"י לו גם חשה אחרת ונות וכ' דמ"נו י"ל דהוחזקה דהא איתרע חזקתה ולי"ד לזקן דהחם הדעוהא צלי"ש והצי"א ונסי' פחד י"חק וכ"י וצסי" קכ"ג ס"ס כהצ צצ' נקיס לרות צלי"ש ספרדי סנשאו יחדיו לצי חנסי"ס או ל"ג דכתצ דשהיהן יחד לא ינשאו לאחד חצל כל אחת צפ"ע החלה הקלקלה צחנורתה כד"ן צ' סצילין צפסקי"ס דף " ואין לוונר דח"ס היה זכות לח' ונהן לא היה ונת חל"א וודאי סתיהן קטלניות ה"ל ליתח דחשה ח"נה כותנת חיים לעושי' וחננתי ונניה"ע ע"ש וזונח כל הצי"ל גם צצח"ה"ע ס"ס קכ"ז וע"י צפת"ש ליר"ד ק"י רסי"ג הצי"א ונסי"ה סצרי" ח"א ק"י ע"ט דחולק צח"י דצ' נקיס לרות וכ"י דכל ספק כ"י ח"י רחוי"י לחקור דחנני"ר"א סכנתח ונסי"קור"א ע"ש ורנח עליו גם כחן ע"ש:

לב (א) גרושה וכ"י. ונצואר כן צחי"כך ונל"ה חק"י דכתצ דזה דכתי"י לא יוכל צעלה דראשון אשר קלחה לסוב לקחתה זה ידבר אחר סנשחת לחחר וכ"י דאז"י קודם סחנשח ונותר להחזירה וגם רחוי"י לעשות כן ח"ס ח"נה רשעה ע"ש ופ"ל כ"י לא ונלחתי צסום ספר ונמונה ונלות כנוו הרנונים והרנוצ"ן והקנו"ג והירחים וכ"י ולא צנוור וסו"ע להצי"א וזה סר"ח"י לעשות כן להחזיר גרושה וצפי העולם סגור לוונר דנלו"ה להחזיר גרושהו ולא רחיתיו להצי"א חן ונדצרי ח"כוד הצי"ל וע"י צירושלנו"י כוף גיטין ונח דפרי"ך צזה וע"י צנוהרי"ס סיק להר"י"ג ונלו"ה חק"י"פ ונסי"כ צזה ע"ש: (ב) זנתה וכ"י. ונצואר צצח"ה"ע

ונק"ס

By Mr. & Mrs. Duvy Gross

דהוּוּ לְהוּ לְרַבְּנָן חֲשָׂא גְמוּרָה, לֹא הִיּוּ
אִמְרֵי רַבְּנָן חֲצָא.

וּמִזָּה יֵשׁ לְלַמּוּד לְכַאוּרָה לְנַדְיָא דְכִיּוּן
שְׁהִיא נִשְׂאֵרַת עִם בְּעֵלָה הַשְּׁנִי אִין
לְחוּשׁ לְלַעֲזוּ בִזְהָ שְׁכוּתִבִּים לְהָ גַט
לְרַאשׁוֹן.

הָאִם מוֹתֵרַת לְבוּעֵל

אִשָּׁה שְׁהִיתָה נִשׂוּאָה בְּנִישׂוּאִין אֲזַרְחִיִּים
לְשִׁמְעוֹן וְנִבְעֵלָה לְאַחַר. לְאַחַר זְמַן
נִפְרְדָּה מִשְׁמַעוֹן בְּגַט וְרוּצָה לְהַנְשֵׂא
לְבוּעֵל, מַה שׁוֹרֵת הַדִּין.

מְקוּרָא דִּין אִיסוּר לְבוּעֵל הוּא בְּמַתְנֵי
בְּסוּטָה כֹּז: כְּשֵׁם שְׁאִיסוּרָה לְבַעַל
כֶּךָ אִיסוּרָה לְבוּעֵל שְׁנֵא: נִטְמָאָה וְנִטְמָאָה
(בְּמַדְבְּרָה). וְנִפְסַק בְּשׁו"ע אַהֲע"ז (ס"י י"א)
סַע"י א', וְסִימְנָא קַעֲחָ סַע"י י"ז). וּפְשׁוּט דְכָל
הָאִיסוּר לְבוּעֵל הוּא דוֹקָא בְּאִשָּׁה שְׁזִינְתָה
תַּחַת בְּעֵלָה, וּמִמִּילָא כִּיּוּן שְׁנַתְבָּאָר
שְׁהַנְשׂוּאָה בְּנִישׂוּאִין אֲזַרְחִיִּים לְדַעַת רַב
הַפּוֹסְקִים אִינָה נַחֲשַׁבַת אִשְׁתֵּי אִישׁ, אִם כֵּן
אִין כְּאֵן בַּעַל וְלִכְּן אִינָה נִאֲסֵרַת לְבוּעֵל.

הָאִם צְרִיךְ הַבְּחִנַת ג' חֲדָשִׁים

יֵשׁ לְעִיּוּן בְּזוּג שְׁנִשְׂאוֹ כְּדַת מִשָּׁה וִישְׂרָאֵל,
וְלֵאחַר מִכֵּן נִפְרְדוּ בְּאוּפְן אֲזַרְחֵי וְגֵרוּ
בְּנִפְרָד. וְרַק כְּעֵבוּר שְׁנָה בָּאוּ לְהַתְּגַרְשׁ
כְּדַת מִשָּׁה וִישְׂרָאֵל. הָאִם צְרִיכָה לְהַמְתִּין
ג' חֲדָשִׁים מִיּוֹם שְׁנַתְּגַרְשָׁה כְּדַת מִשָּׁה
וִישְׂרָאֵל, אוֹ דְלִמָּא אִינָה צְרִיכָה כִּיּוּן
שְׁבַמְצִיאוֹת כְּבַר נִפְרְדוּ מִזְּמַן.

וְלְכַאוּרָה י"ל דְּכִיּוּן דְּהַגִּירוּשִׁין בְּאוּפְן
אֲזַרְחֵי בְּטָלִים לְגַמְרֵי, א"כ

אֲע"פ שְׁבַמְצִיאוֹת כְּבַר נִפְרְדוּ מִזְּמַן, כְּכָל
זֹאת צְרִיכָה לְהַמְתִּין ג' חֲדָשִׁים מִיּוֹם
שְׁנַתְּגַרְשָׁה כְּדַת מִשָּׁה וִישְׂרָאֵל, כִּיּוּן שְׁמָה
שְׁנִפְרְדוּ עַפ"י נִימוּסִיָּהֶם לֹא נַחֲשַׁב לְגַבִּי
דִּידָן לְפִירוּד כְּלָל. וְכ"פ בְּשׁו"ת צִיָּן
אֲלִיעֶזֶר חֶלֶק יֵא סִימָן פֶּא. וְהַבִּיא שֵׁם שְׁגַם
הַעֲלָה כֹּזֵאת הַבְּעַל תְּעַלּוּמוֹת לְבַר בְּסַפְרוֹ
נוֹה שְׁלוֹם, וְהוּא פְּשׁוּט.

וְעִיּוּ"שׁ שְׁהַבִּיא רֵא"י לְכֶךָ דְּלֹא גִרַע
מִנְתְּגַרְשָׁה בְּגַט וִיצָא קוּל פִּיסוּל
עַל הַגַּט וְהַצְרִיכָה גַט שְׁנֵי שֵׁישׁ סוּבְרִים
שְׁצְרִיכָה לְמִנּוֹת מִהַגַּט הַשְּׁנִי כְּמ"ש בְּשׁו"ע
אַה"ע (ס"י י"ג ס"ט), וְאִפִּילוּ לְהִי"א בְּתֵרָא
שְׁאִינָה צְרִיכָה לְמִנּוֹת אֲלֵא מִהַגַּט הַרַאשׁוֹן,
הֵינּוּ הִיכָא דְהַגַּט הַרַאשׁוֹן הִיָּה כְּשֵׁר אֲלֵא
שְׁהַצְרִיכָה גַט שְׁנֵי מַחְמַת קוּל פִּיסוּל
בְּעַלְמָא, אֲבָל אִם הַגַּט הַרַאשׁוֹן הִיָּה פִּסוּל
לְכ"ע צְרִיכָה לְמִנּוֹת מִהַגַּט הַשְּׁנִי כְּמַתְבָּאָר
מְדַבְּרֵי רַבְּנֵי הָאַחַרְרוֹנִים ז"ל, וְעִיּוּן חֲתָם
סוּפֵר אַה"ע ס"י כ"ז, וְק"ו בְּגִירוּשִׁין
הַנְּעִשִׂים ע"י הַמַּמְשָׁלָה לְפָנֵי עַרְכָּאוּתִיהֶם
שְׁהוּא פִּסוּל מְדַאוּרִיתָא וּמְדַרְבְּנָן דּוּדָאֵי
שְׁצְרִיכָה לְמִנּוֹת מִיּוֹם שְׁקַבְלָה גַט כְּשֵׁר.

לְעִיּוּן מַחְזִיר גְרוּשְׁתּוֹ

הֲנָה יֵשׁ לְדוֹן בְּמֵי שְׁנִשְׂאָ בְּנִישׂוּאִין
אֲזַרְחִיִּים וְהַתְּגַרְשׁ, וְהִיא הַלְכָה
וְנַתְּקַדְשָׁה לְאַחַר כְּדַת מִשָּׁה וִישְׂרָאֵל וְשׁוּב
נִתְּגַרְשָׁה, הָאִם מוֹתֵרַת לְחַזוֹר לְרַאשׁוֹן
(כְּשִׁאִינוּ כְּהֵן). וּבְתִשׁוּבָה שְׁכַתְּבֵי יְדִידֵי הַרַב
עוֹבְדִיָּה יוֹסֵף טוּלְדָנוּ שְׁלִיט"א (מַח"ס מִשְׁפֵּט
הַקְּנִיָן) עַל נוֹשֵׂא חֲמוּר זֶה, הָאֵרִיךְ שֵׁם טוֹבָא
כְּדַרְכוּ בְּקוּדֶשׁ, וְאִנִּי אֲצִיּוּן כְּאֵן עִיְקָרֵי
הַדְּבָרִים הַנִּרְאִין לִי עִיְקָר.

יש כאן ריח הגט ושוב אינה יכולה לחזור ולינשא לראשון.

ואולי יש לחלק דנישואין אזרחיים שאני מתרי טעמי: א - ראשית יש סברא להקל בנ"ד שאין כאן ריח הגט לפוסלה, ולא כתב הרמ"א דאסורה משום ריח הגט, אלא כשהגט היה כדין וניתן על סמך קול שאשה זו נשואה לאחר. משא"כ בנ"ד לא מבעיא לדעת הפוסקים שא"צ גט כלל, אלא אף לדעת הפוסקים שנקטו לדינא להצריכם גט, לא כתבו כן אלא מכח חומרא בעלמא להיות גדר וסייג בפני הפורצים גדר. וכיו"ב ראה להמהריק"ש בהג' ערך לחם (סי' ו' ס"ד) שכתב בזה"ל: יצא קול שנתקדשה והצריכה גט לרווחא דמילתא אסורה לכהונה, ואם הוברר שלא היתה צריכה גט לא חיישינן לכלום, לא לאוסרה לכהונה ולא להמתין ג' חדשים, אע"פ שנתן לה גט. ע"כ. הרי להדיא מבו' בדבריו דאם הוברר שלא היתה צריכה גט כלל, אין כאן ריח הגט ואין לאוסרה משום כך אפי' לכהונה. ולפי"ז אף בנ"ד, כיון שמעיקרא דדינא נראה מדברי הפוס' שאין כאן קידושין, ואף המחמירים לא הצריכו גט אלא משום גדר וסייג, א"כ אין לאסור מחמת גט זה.

ב - ומלבד זה יש לצרף שי' הרשב"א, דהנה אמנם הרמ"א (סי' י' סעי' א) פסק להחמיר כדברי הרא"ש דכל שהיה ריח הגט, שוב אינו יכול להחזירה, אך הרשב"א (בתשו' החדשות סי' קס) פליג ע"ד, וכתב דכל שלא היה צריך גט מן הדין או

הנה בפשוטו יש לדמות דין נישואין אזרחיים למ"ש הרמ"א (אה"ע סי' י סעי' א) וז"ל: אבל אם נתקדשה לאחר וגירשה, או מת, אסורה לחזור לראשון. ואפילו לא נתגרשה רק מכח קול בעלמא ע"כ. ומקורו מדברי הרא"ש בתשו' (כלל ה סי' יד), ועי"ש שכתב לדון בדינה שיצא עליה קול שנתקדשה. ולא הוחזק הקול בכי"ד, אלא שהיה קול הברה שבלילה, בצאתה מן המרחץ, בא פלוני וקדשה שלא מדעת קרוביה, ולא נשמע הדבר הזה מפי עדים. ובאותה שעה כפרה היא בדבר, ואמרה: לא היו דברים מעולם; וקרובי דינה הכריחו למקדש ליתן גט. ושוב נתקדשה לאחר, קידושין ודאין, וגרשה האחר; ורוצה לינשא לראשון שיצא עליו קול הקידושין, אם היא מותרת לו, כיון שלא היה בקידושיו הראשונים אלא קול בעלמא, או לא. והשיב הרא"ש וז"ל: מילתא דפשיטא שהיא אסורה. דלית דין צריך בשש, כי היודע שנתגרשה, מה יודע שהגירושו לא היו אלא לרווחא דמילתא, וכי תימא יכריזו שלא היתה צריכה גט, איכא דשמע בגטה ולא שמע בהכרזה; כדאמרין בחליצה (יבמות לו): איכא דידע בחליצה ולא ידע בהכרזה. ע"כ. הרי שאף שאין עדים על נישואיה לראשון, והיא מכחישה ואומרת להד"ס, ולא קיבלה גט אלא ע"פ מה שהכריחה קרוביה, מ"מ אסורה לחזור אליו משום שמא יאמרו מחזיר גרושתו.

וא"ב ה"נ י"ל בנ"ד דכל שקיבלה גט, אף שאי"ז גט אלא לחומרא, מ"מ הרי

צוואה ס"ו

ושלא ישא אדם אשה אחרת ששמה

כשם (תי) אשתו הראשונה (תיא).

א. האם נוהגים כדברי רבינו

יש שכתב (תיב) דיש לחפש קולות בנישואין אלו, ולא לחשוש לכך. יש שכתבו (תיג) שלא נוהרו בזה, ואף מצאנו בגדולי ישראל שנהגו בעצמם קולא זו (תיד). ויש

הערות והארות

שיעברו שלש רגלים, א"כ י"ל דאף כאן כיון שאיסור זה אינו מובא בחז"ל, אין לחוש לו. וכ"כ ביבקשו מפיהו, דמטעם זה אין לחוש לו, ואין לנו להוסיף גזירות מעצמינו, שמא ע"י כן יחשוב בשעת מעשה על אשתו הראשונה. ועל הא דכתב כן רבינו, כיון דדבר זה אינו מובא בגוף הצוואה, אלא הוספה מכתבי יד, אין לאסור על פיהם. וכפי המבואר בחזון איש (א"ח סו, יב) וז"ל, אבל לא ידענא אם אפשר לסמוך על הגדפסין מחדש, שכבר הפסיקה המסורה בינינו, ואין אנו יודעים מי הם המעתיקים. שמלאכת העתקה כבדה מאד, ואף ע"י זריזין ומדקדקים מצוי טעויות סופר הרבה. ואם יעבור הדבר ע"י איזה רפיון בדקדוק הדברים, יוכל הדבר להשתנות לגמרי. ולכן הפוסקים שלא הפסיקה המסורה בינם ובינינו בכל הדורות, ששקדו עליהם חכמי דור דור לשמרם ולנקותם, צריכים אנו לחשוב את ספריהם ליותר דוקנית. וכ"ש במקום שאין ללמוד מכוונת הדברים, אלא מדקדוק לשונם, שקשה לסמוך על החדשים, ע"כ.

(תי) מה נחשב שם שווה, עיין לעיל צוואה כ"ג אות ח' ובהערה שם ובצוואה כ"ד אות ה' ובהערה שם מה שהארכנו בזה, איזה שמות נחשבים שווים.

(תיא) משמע מדברי הפוסקים, דהאיסור אינו על האיש בלבד, אלא אף אשה גרושה לא תינשא לאיש ששמו כשם בעלה הראשון. וכ"כ בטעמי המנהגים (קו"א סי' תתר"ה) בשם ספר חכמת הנפש דף כ"ד, לקדוש קדמון [ספר זה מיוחס לבעל הרוקח].

(תיב) כ"כ בשו"ת אז נדברו (ה"ו סי' ס"א), כיון דאיסור זה לא נזכר בפוסקים.

(תיג) כ"כ בשו"ת להורות נתן (ח"ב אהע"ז סי' פ"ח) וביבקשו מפיהו (שער ב' פ"י אות א'), ובלהורות נתן מוסיף, ואעפ"י דמצאנו כן בגמ' (פסחים ק"ב, א), גרוש שנשא גרושה, ארבע דעות במיטה. מכל מקום דבר זה הוא מנהג טוב, ואינו איסור מדינא. ואף דמצאנו כן גם לדינא, דאמרי' בגמ' (מו"ק נג, א) דמתה אשתו אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים, ומבאר תוס' (שם ד"ה 'עד'), דהוא משום שתי דעות במיטה. מכל מקום הא מצאנו שם דלצורך התירו לישא אף קודם

תיד) בשו"ת להורות נתן (שם) מביא, דבתו

שכתב^(תטז) דלא שמענו שמקפידין בזה, ומאן דלא קפיד בהא, לא אסרינן עליו. יש שכתבו^(תטז) ליהור בזה, ומהא דנשאו ונתנו הפוסקים בדין זה^(תיז), משמע דדעתם היא דיש לחוש לדברי רבינו.

ב. האם מותר לגרוש לישא אשה ששמה כשם אשתו הראשונה^(תיח)

הפוסקים מדייקים מדברי רבינו, דכוונתו היא במי שנתאלמן מאשתו הראשונה, יש שכתב^(תיט) להסתפק האם אף בגרושה אסר רבינו ויש שכתבו^(תכ)

הערות והערות

בשלמי שמחה (עמ' נ) שהגרש"ז אויערבאך החמיר בזה.

תיז) עיין לקמן מש"כ בזה בשו"ת דברי יציב ובשו"ת שבט הלוי.

תיח) ישנם כ"י שבהם מובאת צוואת רבינו, שכתוב בהם בזה"ל, 'או אם מת בעל לאשה, לא תקח בעל ששמו כשם הראשון, כי יחשבו אחר הראשון. ואם יהיה הדבר כך, לעולם לא יהיה בטוב, או ימות אחד מהרה', ע"כ. אולם מהא דדנו הפוסקים מהו דינו של גרוש, האם מותר לו לישא אשה ששמה כשם גרושתו, משמע דלא גרסו תוספת זו.

תיט) כ"כ להסתפק בשלחן העזר (סי' א' יב, ו).

תכ) כ"כ בשו"ת דבר יהושע (ח"ג סי' ב') בשו"ת להורות נתן (ח"ב אהע"ז סי' פ"ח) בפקודת אלעזר פאלטישאן (יור"ד סי' ד') בשו"ת אז נדברו (ח"ז סי' ס"א) ביבקשו מפיחו (שער ב' פרק י' אות ב') ובליקוטי הלכות וויגדער. ובשו"ת דבר יהושע מבאר מהו החילוק בין אלמנה לגרושה, דגרושה מן הסתם שונאת את בעלה שגירשה, ולכך מסתבר דאינה חושבת עליו, ומשו"ה לא שייך הא דכתב בחכמת הנפש, דע"י שיקראו את שמו כשם בעלה הראשון, תחשוב על בעלה, כשם שחששו באלמנה שתחשוב על בעלה. ואף דמצאנו

של רבינו עקיבא איגר זצ"ל היתה נשואה בזיווג ראשון להג"ר אברהם משה ז"ל אב"ד פילא, ובזיווג שני היתה נשואה לחתם סופר, הרי ששמות בעלה הראשון והשני היה משה. ודוחה ראייה זו, דשמא ההיתר מפני שלבעלה הראשון היה שם נוסף. אולם מביא ראייה, מהא דהחתם סופר נשא בזיווג שני אשה ששמה היה שרל, כפי שהיה שמה של זוגתו בזיווג ראשון שרל. ובנטעי גבריאל (פרק כ"א הערה ב') מביא, דהחזון איש נשא את אשתו השנייה, ששמה היה כשם הראשונה.

תטז) כ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רמ"ח), ומוסיף דהגם דלא שמענו אינו ראייה, מכל מקום בכגון זה דמילתא דלא שכיחא הוא, מאן דלא קפיד בהא, אין לאסור עליו. ובפרט דבזיווג שני קשה לזווגם ולמצוא זיווג הגון. ובעצם הדין, הא אחר י"ב חודש נשתכח מן הלב לגמרי, ואף אם זוכרים את השם, אינו אלא ענין של זכרון ככל דבר שזוכר, ואילו האהבה כבר אינה נמצאת, וליכא דעות, דכך גורה חכמתו יתברך שישתכח מן הלב, דהיינו האהבה התלויה בלב משתכחת, ולא הזכרון התלוי במוח. ולכך אין להחמיר בדבר זה, שלא הביאוהו כל הפוסקים.

תטז) כ"כ בכף החיים (יור"ד סי' קט"ז ס"ק ק"ג) ובשו"ת הרב"ז (ח"ב סי' י"ט), וכן מובא

דכיון דדברי רבינו נאמרו באלמנה, הכו דלא לוסף עלה אף בגרושה, ולכך בגרושה אין לחוש לכך. ויש שהוסיף (תכא) דאם רוצה, ליתר זהירות תשנה עתה מעט את שם בעלה, והיינו שתקראהו באיזה כינוי, או תקצר את שמו.

ויש שכתב (תכב) דנראה להחמיר בגרושה יותר מאלמנה, ולכך אין כל הברל ביניהם (תכג).

ג. כמה זמן שייך איסור זה

יש שכתב (תכד) דזמן האיסור חלוק בין גרוש לבין אלמן, דאילו בגרוש אסור כל זמן שגרושתו בין החיים, ורק לאחר מותה מותר. ואילו באלמן, אסור עד אחר י"ב חודש ממיתת אשתו.

הערות והארות

ביד חכמים לאסור, וממילא דבר זה המפורש בתורה להיתר, בודאי לא אסרו חכמים דבר זה. ובשו"ת אז נדברו מוסיף מילתא בטעמא, לדבריו טעם האיסור הוא, מפני שאם עושה דבר המזכיר לה את בעלה הראשון, הוי סכנה, ודבר זה לא שייך כלל בגרושה.

(תכא) כ"כ בשו"ת דבר יהושע (שם).

(תכב) כ"כ בשו"ת דברי יציב (אהע"ז סי' י"ד), דמדייק מדברי הגמ' שיש לחוש להרהור בגרושה יותר מאלמנה, ומסיים דבריו, ובדבר שנקטו בחכמת הנפש ורבינו יהודה החסיד שדבריהם דברי קבלה, מי יהין להכניס ראשו בזה ולחלק חילוקים, עיי"ש.

(תכג) וכ"כ להחמיר בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רמ"ח).

(תכד) כ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רמ"ח), והיינו דזמן זה נאמר למאן דקפיד. וסיבת החילוק, באלמן כיון דגזירה על המת שישתכח מן הלב אחר י"ב חודש. ואילו גבי גרושה, כל זמן שהיא בין החיים, הרי הוא זוכרה.

בגמ' (פסחים קיב, א) דבגרושה איכא ד' דעות במיטה, הרי דאף בגרושה חששו שתחשוב על בעלה. י"ל דהיינו בשעת מעשה בלבד, דבאותו זמן יש לחוש יותר למחשבה, משא"כ במשך כל היום לא חיישינן, דבכל היום אינה רוצה כלל לחשוב על בעלה הראשון.

ובפקודת אלעזר מבאר, דהנה לדבריו טעם דברי רבינו הוא, דכיון דאירע לאשתו הראשונה דבר שאינו טוב, חיישינן שמא פעולת ה' זו נמשכה מפני שמה, כדאמרי' בגמ' (ברכות ז, ב) דשמא גרים, עיי"ש, ומבאר המהרש"א (שם) וז"ל, 'שאיין לייחס הפעולה הרעה שהיא השממה להקב"ה, ועל כן דרשו שפעולות ה' נמשכים אחר השם של האדם, שהוא גרם', ע"כ. ולכך אין לו לישא אשה אחרת שזהו שמה [או לאשה בעל אחר שזהו שמו], מחשש שאף לה יקרה כן. ולפי"ז כל זה שייך באלמנה בלבד, אמנם גבי גרושה דהא מותר לשוב ולישאנה, ואף מצוה יש להחזיר גרושתו, אם כן אי אפשר לומר דשם האשה גרם את הגירושינן, דאל"כ התורה לא היתה מתירתו. וכיון דדבר המפורש להיתר בתורה, הא כתב הט"ז (יור"ד קיז, א) דאין כח